

талище и съ списание „Читалище“ — е за него една по-висока степен както въ развоа на читалищното дѣло, така и въ културната история на България. Разпокъсаниятъ и себиченъ животъ на българскитѣ читалища не създава единство въ дейността имъ, а често разсѣйва силитѣ. Организацията е сама по себе си сила, а заедно съ това, начало на единство, което води къмъ осмисляне на цѣлокупната работа на българскитѣ читалища. Така читалищата се обновиха, превърнаха се въ дейни културни огнища, въ единъ всенароденъ двигателъ по пътя на просвѣтата.

Читалищнитѣ конгреси, конференции и сборки отъ 1911 година насамъ непрекъснато се стремятъ да внесатъ редъ въ читалищната дейностъ, да одѣлотворятъ идеитѣ, преди всичко, на Шишмановъ, да насърчатъ читалищнитѣ дейци.

Чрезъ организацията на читалищата въ единъ съюзъ професоръ Шишмановъ откри изведенжъ поле за работа на българския интеллигентъ. Той му посочи възвишени задачи, които ще го сближатъ съ народа и ще му помогнатъ да изпълни достойно своя дългъ къмъ него. „Сега нѣма да се плачете, че нѣмате срѣдства; отдайте се на работа, служете на тоя народъ. Вие сте млади, работете между него, просвѣщавайте го, научете го да обича науката, да обича учениятъ и просвѣтени хора и така, чрезъ просвѣта ще го изведете къмъ свобода и благополучие“. — Шишмановъ насочи интеллигенцията къмъ читалището, като ѝ посочи многото срѣдства, чрезъ които тя може да служи на народа си. И така, неговитѣ внушения, прѣки и косвени, привлѣкоха покрай учителитѣ и духовенство, и лѣкари и адвокати, и агрономи, и чиновници и създадоха обилни кадри, които днесъ се подвизаватъ по села и градове въ читалищата. Самъ той трѣгна да чете научно-популярни сказки и така на дѣло показва ролята на живото слово и събуди действеността на интеллигенцията.

Преданността, съ която проф. Шишмановъ служеше на Върховния читалищенъ съюзъ и на читалищното дѣло, се обяснява и съ съзнанието му за моралното значение на българското читалище. Не веднѣжъ печатно и устно той изтъкваше, че единствено българското читалище представя организация, въ която нѣма мѣсто за партизански и дребнави разправии, дето всички се въодушевяватъ отъ високи идеи и служатъ на трайни цели. Читалището, казваше Шишмановъ, обединява всички срѣди, всички културни равнища върху почвата на умственото, чувственото и общественото издигане. Съ своя високъ моралъ, съ своя чисто народнически характеръ и общественъ идеализъмъ, читалашката сж истински извори не само за просвѣта, но и за национално, морално и обществено възпитание. Въ това отношение той възлагаше твърде голѣми надежди за общественото и морално развитие на нашия народъ.

Най-сетне Шишмановъ проповѣдваше, че читалищата сж народни училища, че тѣ сж работилници за националната култура, защото издигатъ умственото развитие на народа и го каратъ да се отнася съ любовъ и уважение къмъ духовнитѣ ценности.

Все той внуши идеята за тѣсно сътрудничество между читалище и кооперация, като сочеше, че усилията на читалищни и кооперативни дейци, които на много мѣста сж едни и сжщи, трѣбва да се съгласуватъ. И въ селата на много мѣста днесъ наблюдаваме сърдечнитѣ отношения между читалище и кооперация.